

۱۹۸۰-يىلى ۱۰-ئاي ۱۰-كۈنى، شىنجاڭنىڭ ئايرىلىشى ۱۰۰ يىللىق تەبىئىيەت بايلىقى

وڭاي - ۋىسپاق قولغا كەلمەگەن باقتى تۈرمىسى قاستەرلەيمىن

□ ۴يايزاۋات اۋدانى قزىلبويى قالاشى اراقشلاق قىستاعى مەشتىنىڭ حائىسى ماحسۇم ويۇل

لاپ اتقارپ، قىرۇار بەيكۇنا بۇقارانى زياندادى.
چاقىنعى جىلداردان بەرى، شىنجياڭ زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك قىلمىستارعا زاڭ بوينىشا قاتاڭ سوققى بەرۋەمن بىرگە، قاينارنان جونگە سالۇعا ۴مان بەرىپ، حالىق تۇرمىسن كۇش سالما جاقسارتۇ، زاڭمەن جونگە سالۇ ۇڭت - تاريەيسن كۇشەيتۇ، كاسپىتىك شەبەرلىككە تاريەلەۇ - باۇلۇ ورتالىغن زاڭ بوينىشا قۇرىپ، كومەكتەسۇ، سۇيە-مەلدەۇ، تاريەلەۇ سباقى كوپ ۴تۇرلى ناسىلدەر ارقىلى لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋ قىزمەتنىش-كەربىلەي ورىستەتتى.
زاڭ بوينىشا تارىد-يەلەۇ - باۇلۇ ورتالىغن قۇرۇ، ۴دىنى ۇشقارلىقپەن جۇعمىدالغان-زاڭمىسا جەڭىل دارەجەدە قايشلىق جاساۋ قىل-مىستىق ارەكتى بار ادامدارعا مەملەكەت-تە ۴بىر تۇتاس قولدانلانتن ۴تىل - شەبەرلىك ۇيرەتۇدى باستى مازمۇن ەتكەن تاريەلەۇ - باۇلۇدى ورىستەتۇدە-كى ماقسات — لاڭكەستىكى، ۇشقارلىقتى قاينارنان الاستاۋ.
قازىرگە دەيسن، شىنجياڭدا ۇرتىس 3 جىل زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلو (وقپىعا) تۇتلىما-دى، حالقتىڭ تۇرمىس ورەسى كورنەكتى جوعارىلادى.
ەندەشە بۇل ادامدىق ۇققىقا دەگەن ەڭ ۇلكن قاتماماسزدىق بولهاي نە؟
اقيقات ادام جۇرەگىندە.
جۇڭگو-نىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇ، سونداي - اق قوعامدىق جونگە سالۇ جاعىندا قول جەتكىزگەن تابىستارېن بۇكىل دۇنيە ۴جۇزى حالقنا ايان، ونىم-دىلىگى دە جۇرتقا ۇناپ وتىر.
الايذا امەرىكا جاق ايتىلمىس شىنجياڭعا سايا-تىن ”زاڭ جوبا“نى ماقۇلداۇ ارقىلى

شىنجياڭعا كۇيە جاعىپ، سوقتىقتى.
بۇل لاڭكەستىكى، ۇشقارلىقتى قورعاشتاغاد-دىق، ەر كىنە جىبەرگەندىك، حالقارالىق ۴مورال مەن ادامزاتنىڭ ار - ۇجدانىنا ۇبىر دارەجەدە قايشى كەلگەندىك، مۇنداي ۴ناسىل اسقان قاتەلىك، وزگەگە دە، وزىنە دە ۴ئىمسىز، بارلىق اق نىەتتى جانە ادىلەتشىل جاندار بۇعان كەكتەندى.

امەرىكا چاقتىڭ زورەكەرلىگى جۇرت كوڭلىنە سېمايدى.
امەرىكاداعى كەيپىر ساياساتپازدار شىنجياڭنىڭ لاڭ-كەستىككە قارسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋ شارالارنىا قىسىنسز كۇيە جاقى، ونى قارالدى، ۴بىر مۇسىلمان رەتىندە، مەن امەرىكاداعى وسى ساياساتپازدارعا، بۇنىڭ بۇكىلدەي جالغان قاۋەست، جا-بلغان جالما ەكەندىگىن ايقىن ايتىپ بەرە الامىن.
۴بىزدىڭ شىنجياڭدا ۴ار ۇلت بۇ-قاراسنىڭ ۴دىنى سەنىم ەركىنىدىكى تولىق قاتماماسز داندىرىلغان، دىنگە سەنۇ - سەنبەۇدى، قانداي دىنگە سەنۇدى، ناماز وقۇ، ورازما ۇستا - ۇستا. رەت ناماز وقۇدى، ورازما ۇستا - ۇستا. ماۋدى، بۇكىلدەي ۴ار ۇلت بۇقاراسى ۴وزى بەلگىلەيدى.
۴دىنى قىيىل ورنىدا-رى مەن ۴دىنى قىيىلدار شارت - جاعدا. يى ۇزدىكىسىز جاقسارمىپ، مەشتەردە مونشا، سۇمەن شايىلاتن دارەتجانا، ما-دەنيەت كىتاپ ۴ۇيى سالىنىپ، سۇ، توك، جول، جىلۇ، تەلەفون، رادىيو - تە-لەۋىزور جەتكىزىلىپ، اۋا رەتتەگىش، كومپيۇتەر، ەمدەۇ، ۴دارى - دارمەكتەر، ۴ورت ۴سۇندىرۇ، ورتتەن ساقتانۇ جاب-دىقتارى، اۋىز سۇ جابدىعى، ايات كىيىم قاپتاۋشى ماشىنا، زات ساقتاۋ سورەسى، سونداي - اق مۇگەدەكتەردىڭ ناماز

بارغان ساين جاقسارغان تۇرمىسىمىز ارقىلى ەڭ پارمەندى قايتارما سوققى بەرمەن

□ ساۋان اۋدانى ساندىقوزى قالاشى چىچىنان جولى مەشتىندەگى ۴دىنى قايراتكەر سىرايىل ۴سلام

لىقتىڭ ۴ومىر حاۋپىسىزدىگىنە اۋىر قاتەر تونگەنن ۇمىنتقان جوقپىز.
1990 - جىلدان 2016 - جىلدىك سوڭىنا دەيسن، ”۴ۇش ۴تۇرلى كۇش“ شىنجياڭ وڭىرىند-دە مىڭداعان زورلىقتى كۇش، لاڭكەس-تىك دەلوسىن (وقپىعا) جوسپارلاپ اتقا-رىپ، كوپتەگەن بەيكۇنا بۇقارا قىمبات-تى ومىرلەرنىنن ايرىلدى.
۴دىنى ۇش-قارلىقتىڭ ۴ورشۇ، تارالۇ، زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلوسىنىڭ (وقپىعا) كوپ، ۴جىيى تۇلۇ بەتالسىن ۴ونىمدى شاۋجايلالۇ ۇشىن، شىنجياڭ زاڭ بو-يىنىشا تاريەلەۇ - باۇلۇ ورتالىغن قۇرىپ، تاريەلەۇ - باۇلۇ قىزمەتن ورىستەتىپ، لاڭكەستىك، ۇشقارلىق چاقتا جەڭىل دارەجەدە زاڭمىسا قايشى كەلۇ نەمەسە قىلمىس وتكىزۇ ارەكەتى بار ادامداردى ەڭ جوعارى شەكتە قۇتقارپ، لاڭكەستىكنىڭ، ۴دىنى ۇشقا-رىلىقتىڭ ۴ونىپ - ۴وربىتىن توپىراعى مەن شارت - جاعدايىن ەڭ جوعارى ۇقتارتارنىڭ لاڭكەستىكىنىڭ، ۴دىنى ۇش-قارلىقتىڭ زىيانكەستىگىنە ۇشىرماۋىن ەڭ جوعارى شەكتە قاتماماسز تەتىپ، تاماشا ساتىچىگە قول جەتكىزدى.
۴دىنى ۇشقارى يدەيانىڭ ارباۋىنا جانە الجاستىرۇنىا ۇشراعان بۇقارا مەملەكەت-تە ۴بىر تۇتاس قولدانلانتن ۴تىل، زاڭ، زاڭ ەرەجە، كاسپىتىك شەبەرلىك ۇيرەنۇ ارقىلى وي - سانالارن بىلىم-مەن قارۇلاندىرىپ، ۴دىنى ۇشقارى يدە-بادان شەك - شەكاراسن تۇبەگىيلى اج-

وقۇ ورنىندىعى سىياقتىلار سەپتەلەپ، دىنگە سەنەتن بۇقارانىڭ قالىپتى ۴دىنى قىيىل قاچەتتى قاتماماسز ەتىلدى.
وسى-نىڭ ۴بارىن كوزبەن كورىپ، قولمەن ۇستاپ وتىرمىز.
جۇڭگو ۇكەمەتى مۇ-سىلھان بۇقاراسنا ناعىز قامقورلىق مۇنداي ۴ناسىل اسقان قاتەلىك، وزگەگە دە، وزىنە دە ۴ئىمسىز، بارلىق اق نىەتتى جانە ادىلەتشىل جاندار بۇعان كەكتەندى.

امەرىكا چاقتىڭ زورەكەرلىگى جۇرت كوڭلىنە سېمايدى.
امەرىكاداعى كەيپىر ساياساتپازدار شىنجياڭنىڭ لاڭ-كەستىككە قارسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋ شارالارنىا قىسىنسز كۇيە جاقى، ونى قارالدى، ۴بىر مۇسىلمان رەتىندە، مەن امەرىكاداعى وسى ساياساتپازدارعا، بۇنىڭ بۇكىلدەي جالغان قاۋەست، جا-بلغان جالما ەكەندىگىن ايقىن ايتىپ بەرە الامىن.
۴بىزدىڭ شىنجياڭدا ۴ار ۇلت بۇ-قاراسنىڭ ۴دىنى سەنىم ەركىنىدىكى تولىق قاتماماسز داندىرىلغان، دىنگە سەنۇ - سەنبەۇدى، قانداي دىنگە سەنۇدى، ناماز وقۇ، ورازما ۇستا - ۇستا. رەت ناماز وقۇدى، ورازما ۇستا - ۇستا. ماۋدى، بۇكىلدەي ۴ار ۇلت بۇقاراسى ۴وزى بەلگىلەيدى.
۴دىنى قىيىل ورنىدا-رى مەن ۴دىنى قىيىلدار شارت - جاعدا. يى ۇزدىكىسىز جاقسارمىپ، مەشتەردە مونشا، سۇمەن شايىلاتن دارەتجانا، ما-دەنيەت كىتاپ ۴ۇيى سالىنىپ، سۇ، توك، جول، جىلۇ، تەلەفون، رادىيو - تە-لەۋىزور جەتكىزىلىپ، اۋا رەتتەگىش، كومپيۇتەر، ەمدەۇ، ۴دارى - دارمەكتەر، ۴ورت ۴سۇندىرۇ، ورتتەن ساقتانۇ جاب-دىقتارى، اۋىز سۇ جابدىعى، ايات كىيىم قاپتاۋشى ماشىنا، زات ساقتاۋ سورەسى، سونداي - اق مۇگەدەكتەردىڭ ناماز

جۇقتا امەرىكا پارلامەنتى قاۋىم پالا-تاسى ايتىلمىس شىنجياڭعا ساياتىن ”زاڭ جوبا“نى ماقۇلداپ، شىنجياڭنىڭ ادامدىق ۇقق جاعدايىنا جانە لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋدا زاڭ بوينىشا قولدانغان شارالارنىا كوسەمسىپ، قىسىنسز جالا جاپتى.
۴دىن سالسىنداعى ۴بىر قايرات-كەر رەتىندە مەن بۇعان باتىل قارسى تۇرا-مىن، قاتاڭ ايتىپايمىن.
امەرىكانىڭ كەيپىر ساياساتپازدارى شىنجياڭ قوعامنىڭ كەلىلى جاعدايى ورنىقتى، ۴ار ۇلت حالقىنىڭ تۇرىم-سى جاراسمىدى، تىنىش، ۴دىن تاتۇ، ۇيلە-سىمىدى بولغان وبىەكتيۇ شىندىقتى ەلمەي، شىنجياڭنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋدا زاڭ بوينىشا قولدا-ەن شارالارېن جات نىبەتپەن جازىرىپ، بۇرمالاپ، كۇيە جاعىپ، امەرىكا چاقتىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇ، ادامدىق ۇققى سىياقتى ماسەلەردە قوس ولىشەم قولدانغانن تاغى ۴بىر رەت ايقىن ايكىلەپ، كولگىرلىگى مەن زورەكەرلىك لوگيكاسىن ايباراداي اشتى.

مەن ناعىز تۇرپاندىقپىن، تۇرپاننىڭ دامۇنىنا، وزگەرىسنە ۴وز كوزىممەن كۇا بولىدىم:
بۇقارانىڭ قالىتاسى بارغان ساين قالىڭدادى، تۇرمىسى باردام بولا ۴تۇستى، جەكەلىك اۋتونوكولىگى بار ادامدار بارغان ساين مولايىدى.
۴بىراق ۴بىر مەزگىل، شىنجياڭ لاڭكەستىكىنىڭ، ۴دىنى ۇشقارلىقت-تىڭ زىيانكەستىگىنە مەبىلىنشە ۇشرادى، جا-لىقتىڭ ۴ومىر حاۋپىسىزدىگى اۋىر حاۋىپ - قاتەرگە ۇشرادى.
۴دىنى ۇشقارى كۇشتەر دىنگە سەنەتنىن بۇقارانىڭ قاراپايىم ۴دىن سەزىمنەن پايدالانىپ، جەرگىلىكتى ورنىدا-عى دىنگە سەنەتنن بۇقارانىڭ كوپ بولۇى، سىرتقا قاراتا بارىس - كەلىستىڭ تۇيىق بولۇى، ەگىن، مال شارۇاشلىغىنىڭ جۇمسىد-تاندىرۇدى دەمەۋىنىڭ شەكتى بولۇى، يىن-قورماتىسيانىڭ تۇيىق بولۇى، وسى زامان عىلىم بىلىمدەرىنىڭ كەمشىل بولۇى سىياقتى وبىەكتيۇ فاكىتورلاردان پايدالانىپ، ۴دىنى ۇشقارلىقتى تارابتىپ، ۴دىن جوسىندارىن، قاعىدارلارېن قالاعانىشا بۇرمالاپ، بارلىق زايرىلى كوزقاراستار مەن وسى زامان ور-كەنىبەتىنىڭ ناتىجەلەرن تەرىسكە شىعاردى.
ولار ايتىلمىس ”جىهاد جولىندا شەيت بول-ماندار جانئاتقا كرەدى“ دەگەندى ۇاغىز-داپ، ايتىلمىس ”جات دىندەگىلەردى“، ”دىنگە وپاسىزدىق جاساعانداردى“ جازىم ەتتى، قالىپتى ۴دىنى قىيىلداردى اۋىر دارە-جەدە ۴بۇلىدىردى، ورتا جولدىڭ دۇرىس سەنىمىندەگى ۴دىنى قايراتكەرلەردى قاقپايد-لادى، قۇدالادى، ۴تىپتى، ۴ولتىردى.
۴دىنى ۇشقارلىقتىڭ قىپالىنان كوپ ساندى دىنگە سەنەتنن بۇقارا اۋىر رۇحانى اجرعى كىيىپ، قالىپتى ۴وندىرىسى، تۇرمىسى اۋىر كەدەر-گىگە تاپ بولپ، قوعامنىڭ ەكونوميكانىڭ دامۇى اۋىر شەكتەۋگە ۇشرادى.

قاتاڭ اۋقىم مەن كۇردەلى جاعداي ال-دىندا، شىنجياڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇدا، ۇشقارلىقتى الاستاۋدا ۇستىنەن وڭاۋ مەن تۇبىرىنەن وڭاۋدى بىردەي يگەرۇ باعىتتا تاباندى بولپ، از ساندى اۋىر زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك قىلمىستا-رىنا زاڭ بوينىشا قاتاڭ سوققى بەردى ۴ارى ۴دىنى ۇشقارلىقپەن جۇعمىدالغان، زاڭمىسا جەڭىل دارەجەدە قايشلىق جاساۋ قىلمىسى بار ادامداردى ەڭ جوعارى شەكتە تاريەلەدى، قۇتقاردى.
شىنجياڭنىڭ كاسپىد-تىك شەبەرلىككە تاريەلەۇ - باۇلۇ ورتالىد-مەن زاڭ بوينىشا قۇرىپ، تاريەلەنۇشلىەرگە جۇيىلى تاريەلەسۇ - باۇلۇ جۇركىزۇى زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلولارنىڭ (وقپىعا) كوپ تۇلۇۋىن، ۴جىيى تۇلۇۋىن تەجەسۇ، ۴دىنى ۇشقارلىقتىڭ ۇسىپ - ۴وربىتىن توپىراغن الاستاۋدىڭ كوكەي تەستى قاچەتتى.
تاريەلەسۇ - باۇلۇ ورتالىعى مەكتەپ سىپاتىن العان، ۇكەمەت اقشا شىعا-رىپ ۴دىنى ۇشقارى يدەيامەن ۇلانغان بۇ-قارانى كاسپىتىك ساياپقەن، باۇلۇمەن ۴ارى

شىنجاڭنىڭ كۇلدەنۇش، ورنىقىلىغن بىلدىرەتن قاسكۇنەمدىك، سۇراسى، جاڭگىلىپىن تىنادى

□ تۇرپان قالاسى تاۋچاڭ رايونى چار قالاشى چاغما ۴مالى قىستاعى مەشتىنىڭ يىمامى ادىل ابىلىيىت

تەڭن تاماقپەن، جاتاقپەن قامدادى، ۇنەمى باي مازمۇندى مادەنيەت، دەنە تارىيە، كوڭىل اشۇ قىيىلدارىن وتكىزىپ، ۴ار ۇلتنىڭ سالت - ساناسىنا، عۇرىپ - ادەتسە تولىق قۇرمەت ەتتى، تاريەلەنۇشلىەر ۇيلە-رىنە قايتا الادى، حات - خابار جازۇ ەركىن-دىمگى بار.
شارت - جاعدايى بار تاريەلەنۇش-شلىەرگە كوپ ۴تۇرلى شەبەرلىككە باۇلۇ جۇركىزدى، تاريەلەنۇشلىەر وقۇ تاۋىسقاند-نان كەين 1 — 2 ۴تۇرلى كۇن كورەتن شە-بەرلىكتى قانىق يگەردى.
۴بىزدىڭ وسى جەردەگى كادىرلار مەن بۇقارا تۇڭەل: تارىد-يەلەسۇ - باۇلۇ ورتالىعى قۇرىلغاننان كەين، تاريەلەنگەن، باۋلىنغان تاريەلەنۇشلىەردە وتە كورنەكتى وزگەرىس بولدى، زاڭدىق تانىمى كۇشەيدى، ەڭبەك شەبەرلىگىن يگەردى، رۇحانى بەت - بەينەلەرى شت چاغما جاڭاردى، ولار وسى زامان وركەنىبەتتى تۇرمىسقا تالىنىپ، تۇتاس قوعامدىق سالتنىڭ كورنەكتى جاقسارتۇنىا جەتەكشىلىك ەتتى، - دەسۇدە.
۴بىراق، امەرىكا جاق وب-يەكتيۇ شىندىقپەن ساناسپاي، ”ادامدىق ۇقق“تى جەلەسۇ تەپ، ايتىلمىس شىنجياڭعا ساياتىن ماسەلەدەن پايدالانىپ جۇڭگونىڭ شكى سىنە كېلىگىپ، جۇڭگو شىنجياڭنىڭ گۇلدەنۇش، ورنىقتىلغىن ۴بۇلدىرىپ، ەلىمىزدىڭ دامۇ ايات السىن شاۋجايلالاغا ۇرىندى، ونىڭ سۇرقىيا قاسكۇنەمدىگى، ۴سوزسىز، جەڭگىلىپەن تىنادى.

شىنجياڭ ۴دىنى سەنىم ەركىندىگى سا-ياتىن جايپاي دايەكتىلەندىردى، تىناققاد-دىردى، ازاماتلاردىڭ ۴دىنى سەنىم ەركىن-دىك وقىعى زاڭ بوينىشا قاتماماسز ەتىل-دى.
«۴دىن دىستىسەرى ەرەجەسى»، «شىنجياڭ ۇيعۇر اۋتونوميالى رايونىنىڭ ۴دىن دىستەرى ەرەجەسى» سىياقتى قاتىستى ۴دىن دىستەرن باسقارتىن زاڭدار مەن زاڭ - ەرەجەلەر زاڭدى ۴دىنى قىيىلدار مەن زاڭسىز ۴دىنى قىيىلداردىڭ شەك - شەكارا-سىن انىق ايتىرىپ، ۴ار ۇلت بۇقاراسنىڭ زاڭدى ۴دىنى قىيىل جۇركىزۇىن زاڭمەن جونگە سالۇ جاعىنان قاتماماسز ەتتى.
وتە - موتە، تايباۋ جىلداردان بەرى، ۴دىنى قىيىل ورنىدارىندا ”جەتتى جەتكىزۇدى، ەكى بولۇ“دى، ”توغىز سەپتەنۇ“دى ورنىقتى ىلگەرىسلەتىپ، مەشتىستەرگە سۇ، توك، جىلىتۇ قۇرىلمىسى، مونشا جانە سۇمەن شايىلاتن دارەتجانا سىياقتى قۇرىلمىلاردى سەپتەپ، دىنگە سەنەتنن بۇقارانىڭ قالىپتى ۴دىنى سۇرانسىن ونان ارى قاتماماسز ەتتى.
پارتيا مەن ۇكەمەت ۴بىز ۴دىنى قايد-راكتەرلەرگە زەينەتكەرلىك قامسىزداندىر-ۇى، ەمدەسۇ قامسىزداندىرۇى، جازاتايىم زا-قىمىدالۇدى قامسىزداندىرۇى، سالىماقتى اۋرۇلار ەمدەسۇ قامسىزداندىرۇى سىياقتىلار-دى ۴بىتىرىپ بەردى، تاغى اي ساينىن بىزگە تۇرمىس قوسمىشا قاراجاتىن بەردى.

اقيقات ادام جۇرەگىندە.
قازىرگە دەيسن، شىنجياڭدا ۇرتىس 3 جىل زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلولارى (وقپىعا) تۇىل-مادى، ەكونوميكا ۇزدىكىسىز دامىدى، حالىق تۇرمىسى ۇزدىكىسىز جاقساردى، ۴دىن تاتۇ، ۇيلەسىمدى بولدى، ۴ار ۇلت حالقىنىڭ تابىس سەزىمى، باقت سەزىمى، حاۋپىسىزدىك سەزىمى بارنىشا جوعارملا-دى.
بۇل شىنجياڭنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇ جانە ۇشقارلىقتى الاستاۋ كۇرەسىنىڭ ماڭغىزدى كەزەڭدىك تابىسقا جەتكەنن، بىرلەسكەن مەملەكتەتەر ۇيىمىنىڭ لاڭ-كەستىككە سوققى بەرۇ، نەگىزكى ادام-دىق وقىقتى قورعاۋ باس ماقساتى مەن پرىنسىپىنە بۇكىلدەي ۇيلەسەتىندىگىن تولىق دالەلدەدى.
امەرىكا جاق وزگەنى دە، ۴وزىن دە اراندايتىن زورەكەرلىك ارەكەتنن دەرەسۇ تىسۇى، ايتىلمىس شىنجياڭعا ساياتىن ماسەلەدە بۇيرەكتەن سىراق شىعارىپ، پالە تۇدىرۇىن توقتاتۇى كەرەك.
ويتپەگەندە، ۴وزى قازغان ورعا ۴وزى تۇسەدى.